

Oficis i ocupacions a Xodos durant el segle xx

Recaredo del Molí

US HEU PREGUNTAT quines eren les ocupacions dels xodencs durant el darrer segle? Repassar els oficis que hi ha hagut en un poble durant un període de temps determinat és una magnífica manera de retornar a la memòria l'estil de vida i els costums dels seus habitants en eixa època. Rememorar els seus treballs, recordant cadascú a quines feines es dedicava, és indagar com es guanyaven la vida i veure com estaven distribuïdes les ocupacions entre els veïns i veïnes o, en un altre sentit, és recrear el que considerem una part important dels usos socials de les generacions que ens han precedit.

Quant al segle xx, val a dir que ha estat un segle ben difícil per als pobles de l'interior muntanyenc. Aquest segle es va iniciar amb dues dècades realment resplendents, de fet entre 1910 i 1920 Xodos va reunir el màxim nombre d'habitants de la seua història, arribant als 1.125 residents distribuïts entre el nucli urbà i els masos, però d'aleshores fins ara, en canvi, ha viscut un dego-teig constant de veïns fins aplegar als 150 empadronats actuals. Així que, vist en el seu conjunt, podem dir que ha estat un segle crític en la vida d'aquest i d'altres pobles de la muntanya castellanenca i no sols perquè s'han patit pestes, guerres i altres circumstàncies socials adverses, sinó sobretot perquè durant este període de temps va sobrevindre la profunda i definitiva crisi de l'agricultura tradicional, base principal de l'economia xodenca, que va provocar un copió corrent d'emigrants i la pèrdua persistent de població resident.

Tanmateix i pel que fa al desenvolupament dels oficis en este segle, bé podem dir que el progrés ha estat com un vent fort i humit que, inclement i implacable, ha anat deixant rovellades i desfasades les antigues tecnologies, fins al punt que, com veurem més endavant, algunes ocupacions de tant com s'han transformat han acabat per extingir-se. El segle passat ha estat un segle tan canviant i mudadís que quasi tots els treballs s'han vist forçats a deixar arraconades les tècniques i les ferramentes tradicionals substituint-les invariablement per unes altres de més modernes, i açò val també per aquells que

exercien eixos oficis, els quals han vist com les seues habilitats i el seu saber fer caducaven i reiteradament es quedaven antiquats.

Vaja per endavant que estem parlant d'un poble de base agrària i ramadera on la major part de la població s'ocupava de les terres i els animals, però també on molts feien, a més a més, una altra o unes altres feines. Les dones treballaven al camp i portaven la casa, i encara hi havia persones que amb prou feina podien sobreviure malgrat ocupar-se en diversos treballs. Per tant, estaríem errant si pensàrem que la població estava composta per una caterva d'especialistes, però sí que hi havia tanmateix un grapat de gent amant de la feina ben acabada, d'oficials que ho eren per experiència i per habilitat laboriosament educada, pacientment cultivada durant anys. Persones que, sovint amorosament, produïen uns objectes pensats per a durar, minuciosament elaborats per a ser usats fins que esdevingueren absolutament inservibles de tant d'haver complit el fi per al qual havien estat concebuts. Uns eren més traçuts i uns altres més escrupolosos; uns més indolents i uns altres més ràpids o més enginyosos; uns més forçuts, altres més amables o més simpàtics; uns generosos i altres mesquins; uns més sofrits i altres més queixons; uns més llargs treballant i uns altres més dropos.

Potser a alguns us sorprendrà que durant bona d'este segle no hi figuren els mecànics reparadors de rentadores automàtiques o de frigorífics i en canvi destaquen els oficis relacionats amb el comerç d'animals, com el de tractant o el de comprador d'ous, o centrats en la reparació (ara en diríem reciclatge) de llibrells, cànTERS i d'altres objectes d'ús quotidià a l'àmbit domèstic com era l'ofici d'estanyador.

En qualsevol cas, la mera descripció dels diversos treballs que hi havia i l'enumeració de les persones que els exercien ens incita a imaginar la complexa xarxa de relacions que es generaven entre ells. Famílies en les quals s'heretava l'ofici i oficis que canviaven d'una família a una altra. Persones que anaven més a una carnissera o a un estanquer que a un altre, o que freqüentaven més a un barber o una modista que a una altra. Per què els triarien? O, per què rebutjarien als altres?, quina seria la raó d'eixa preferència? O també, per què un fuster era sol·licitat per a fer un trill o apanyar els aladres i en canvi a un altre el cridaven per a ajustar una porta o per a fer un canterer?

A la vista de la llista d'oficis que us mostrem a continuació, hom no pot deixar de pensar que, molt probablement, hi havia ocupacions que la gent considerava oficis majors, que anaven revestits d'una semblança d'autoritat local, com ara el d'alcalde, el de secretari de l'Ajuntament, el de capellà, el de metge, potser també el de llevadora¹ o el de cap de la Guàrdia civil i en oca-

1. En castellà *comadrona*.

L'autor d'aquest article esmolant la dalla. Foto: arxiu de l'autor

sions el de forestal i el d'agutzil,² o altres càrrecs relacionats amb la Cambra Agrària, mentre que la resta d'ocupacions serien considerades diguem-ne que com oficis menors. Sense que això comporte menyspreu per cap d'ells, tots eren ben importants per a resoldre les necessitats de la població i pel bon funcionament de l'economia local.

Adés deia que l'agricultura i la ramaderia han constituït la base de l'economia xodenca, així que ens estalviarem la relació de les persones que es dedicaven parcialment o totalment a l'ofici de llaurador i ramader perquè en eixa llista acabarien quedant inclosos pràcticament tots els veïns i totes les veïnes. Pel contrari, i encara sabent que és quasi impossible ser exhaustiu i que algun ofici o algunes de les persones que l'han practicat es quedaran al tinter, relataré a continuació tots els oficis i totes les persones que s'han ocupat en ells durant el passat segle xx. Ho faig només provant de contribuir a desptapar una cara de la història d'este poble perquè el temps no acabe per silenciar-la i ocultar-la, tot confiant, això sí, que afegireu vosaltres aquells noms i aquells oficis que no he sabut trobar a la meua memòria i en canvi encara són vius a la vostra.

Oficis

Albarders

Sento de les Bassetes (carrer Creus), Vicente l'Albarder (carrer Creus)

Arrossegadors³ de pins

Tòfol del Riello (mas de la Carrasca), Salvador Aparici, Pau del Cabesso, Pau de la Romera, Delfín dels Avellaners, Ramón del Bosquete (mas de Les Penyes), José María Porcar

Barbers

Ernesto (carrer Creus), Salvador Aparici, Sebastià (plaça de la Font), Ramon de Matilde (carrer Església), Juan José i Ismael de Zequies (carrer Major)

Capadors d'animals

Anselmo (carrer Sant Joan), José de Socs (carrer d'Enmig)

Camioner

Ramón de Presentación (carrer d'Enmig)

2. En castellà *alguacil*.

3. En castellà *arrastrador*. En valencià s'arrastre en alguns jocs de cartes.

Carnissers

Ramón (carrer d'Enmig), Salvador (carrer d'Enmig), Joan d'Andreu (plaça de la Font), Abílio, (carrer d'Enmig), Juan José (plaça de la Font), Amado (plaça de la Font), Odiló (plaça de la Font), Recaredo (carrer Església)

Electricistes

Joan del Molí (plaça de la Font), Ismael de Roqueta o de Joana (plaça Sant Cristòfol), Ismael de Zequies (carrer Major), Juan José (plaça de la Font)

Enterradors

Joan de Clara (carrer Creus), Joan de Roqueta (carrer Major), Feliciano (carrer Sant Joan), Perfecto (carrer d'Enmig)

Espardenyer

Joan de l'espardenyer (carrer d'Enmig)

Esquilador d'ovelles

Ezequiel (mas de Baix la Roca), Miquel de la Lloma, Marcos (carrer Creus), Fèlix (carrer Església), Abel de la Lloma, Manuel de les Roques Llises, Augusto (carrer Església), Ezequiel de Marco (carrer Major), Abel (mas de Miravet)

Esquiladors de matxos

Marcos, (carrer Creus), Ezequiel de Marcos, (carrer Major), August (carrer Església)

Estanyador

Julian de l'Agutzil (carrer Creus)

Fabricant de teules

Julian de l'Estepà

Fideuera

Mercés de Mariano

Fabricant i venedor de capells⁴

Ramón del Bosquete (mas de Les Penyes)

4. *Sombrerer* és un castellanisme, en valencià es diu capeller, el que fabrica o ven capells.

Ferrers

Nel-lo, (carrer Creus), Ximo el Ferrer, (carrer Penyes), Joaquín el Ferrer (carrer Penyes)

Forners i forneres

Custòdia (carrer Església), Maria la Cotola (carrer d'Enmig), Joaquim (carrer Església), Mercedes (mas del Corralet), David (carrer d'Enmig), Soledat (carrer Penyes), Ramon del Xurro (carrer Creus), Ramon de Caixó (carrer Creus)

Fusters

Eduardo (plaça de la Font), José de Manol (carrer Major), Joan del Fuster (carrer d'Enmig), Ceberian (carrer d'Enmig), Juanito (mas de la Noguereta)

Modistes

Carmen (carrer Església), Caridad (carrer Creus)

Moliners

Adrià (mas del Molí), Florència (mas del Molí), Joan (mas del Molí), Modesto (mas del Molí Recaredo), Recaredet (mas del Molí)

Paletes

Ramón i Salvador (mas del Caixó), Joan (carrer Església), Domingo (carrer d'Enmig), Gilberto (carrer Sant Joan), Domingo (carrer Església), Carlos (mas del Pou), Ángel (carrer Sant Joan), Ramón (carrer Creus), Raul (plaça de la Font), David (carrer d'Enmig)

Perruqueres

Milagros (mas de la Carrasca i carrer d'Enmig), Pilar de Maria Rosa (carrer d'Enmig)

Pintors/es

Josepa Manol (carrer Major), Dovina (carrer Església), Julian de l'Agutzil (carrer Creus)

Sastres

Maties o Maria, (carrer d'Enmig)

Talladors i peladors de pins

Joaquín del Corralet, José María de la Venta, Vicent del Català, (carrer d'Enmig), Pau de la Romera, Salvador de Caixó, (carrer d'Enmig), Alberto de la Romera, Eduardo del Carrascal, Demètrio, (carrer d'Enmig), Juan José de Malusa

Teixidors i filadors

Joan de Clara (carrer Creus), David (mas del Sord), Joan (mas del Sord)

Tractoristes

Ramón Aparici, (carrer d'Enmig), Salvador del mas de Lluís, Joan Gasch (plaça de la Font), Vicent Tena (carrer Sant Joan de Penyagolosa)

Hostaleria

Bars i restaurants

Pau de Lluís (carrer d'Enmig), Bienvenida (plaça de la Font), Amado (plaça de la Font), Juan José (plaça de la Font), Matilde (carrer Església), José María (carrer d'Enmig), Ana (plaça de la Font), Amparo (carrer d'Enmig), Erundina (plaça de la Font).

Hostals

Bienvenida (plaça de la Font), Dolores (carrer d'Enmig), José María (carrer d'Enmig), Ana (plaça de la Font)

Comerç

Botiguers i botigueres

Victoriano (plaça de la Font), Andreu (carrer Penyes), Batiste (carrer d'Enmig), Pilar (carrer d'Enmig), Agapito (carrer d'Enmig), Joan d'Andreu (plaça de la Font), Abílio (carrer d'Enmig), Odiló (plaça de la Font), Manuel (plaça de la Font), Matilde (carrer Església)

Compradors de fusta

Hipólito del mas de Montoliu, Manuel de Bienvenida (plaça de la Font)

Compradors d'ous⁵

Joan de l'Ou (mas d'Ahicart), Quiquet (carrer Major), Amadeo Lloca (mas de Roques Llises), Juan Ramón (carrer d'Enmig)

5. Anaven amb el matxo pels masos bescanviant ous per unes altres mercaderies, o comprant-los.

Compradors d'ovelles i corders

Odiló Galindo (carrer d'Enmig), Amadeo Galindo (Benicarló), Innocent Galindo (Benicarló), Vicente, el tio Sentet (carrer d'Enmig), Ismael Galindo (carrer Penyes), David Galindo Miralles (plaça de la Font), Manuel (plaça de la Font), Juan José (plaça de la Font), Joan del Mas de la Solana, Anselmo (carrer Sant Joan), Juanito (mas de Miravet)

Estanquers

Joan d'Andreu (plaça de la Font), Odiló (plaça de la Font), Recaredo (carrer Església)

Merceria

Generossa (carrer Penyes), Lluïsa (carrer d'Enmig), Humildad (plaça Sant Cristòfol), Quiquet (carrer Major), Juan Ramón (carrer d'Enmig)

Tractants de bacons

Joan del mas de la Solana, José (carrer d'Enmig)

Tractants de matxos

Lluís (carrer d'Enmig), José (carrer d'Enmig), Manuel de Bienvenida (plaça de la Font), Juan José de Bienvenida (plaça de la Font), Valeriano Gonell (plaça de la Font), Amado Gonell (carrer d'Enmig)

Comunicacions

Correu

Ramón de Nyaulo (carrer Sant Joan), Arturo (plaça Sant Cristòfol), Joan d'Arminyà (carrer Sant Joan), Dolores (carrer Sant Joan)

Telefonistes

Milagros (plaça de la Font)

Serveis sanitaris

Metges

En Lucas, José María, Víctor, Santiago, Agustín, Carlos, Vicente, Teresa, María José Mendoza, Pili Pons, Joana García-Arquimbau, José Vicente Aguilar.

Veterinari

Vicente Galindo

Llevadores⁶

Irene de Moleta (pel mas), Dolores de Carrasco (pel mas), Rosa Roqueta, (carrer Major), María Rosa (carrer Sant Joan)

Educació

Mestres

Pels xics: En Fernando, Ernesto, Antonio, Rafael, Ramón, Santiago i En Julio pels analfabets.

Per les xiques: Artola, Elena, Maria José, Maruja i Juan; Vicentica per les analfabets.

Religiosos

Capellans o rectors

Mossén Joaquín, Juan, Celestino, Manuel, Vicent, Ernest, Osvaldo, Salvador, Doménec, Recaredo, Eduardo, David. Capellans fills del poble que han exercit a altres municipis: mossén José, Juan Ramón, Ramon de Pepe.

Frares Franciscans

Lluís, Manuel, Batiste

Càrrecs institucionals

Alcaldes

Ramón Galindo (1900), Bautista Navarro (1904), Victoriano Bartoll (1907), Andrés Seguer (1911), Francisco Galindo (1912), Vicente Galindo (1918), Ramón Galindo (1925), Feliciano Colomer (1937), Recaredo Navarro (1938), Juan Navarro (1940), Recaredo Navarro (1940), Juan José Gonell (1965), Avelino Guidotti (1977), Joan Gasch (1987), Juan Manuel Benages (2007)

6. En castellà *comadronas*.

Escorxant un animal al mas de Miravet. Foto: arxiu de l'autor

Secretaris de l'Ajuntament

Bautista Navarro, José Ros, Romualdo Guillamón, Pedro Navarro, José María Navarro

Presidents Cambra Agrària

Selmo del carrer Sant Joan, Manuel Guillamón, Recaredo Navarro Montolio, Recaredo Navarro Seguer, Julian Aparici, Ramón Salvador

Secretaris Cambra Agrària

Raimundo Gonell, José María Navarro

Jutges de Pau

Ramón, (carrer d'Enmig), Ceberian, (carrer d'Enmig), Recaredo (mas del Molí), Manuel Monferrer o de Inés (plaça de la Font)

Agutzils

Joan de Clara (carrer Creus), Inocente (carrer Major), Juan José (plaça de la Font), José Tomás (carrer Creus), Trinidad (carrer Creus), Jordi (carrer d'Enmig)

Guàrdia Civil

Hi va haver un destacament de la Guàrdia Civil ubicat a la casa on després estaria la tenda d'Abilio.

La denominació dels membres d'este cos armat era sempre en castellà i així l'enregistrem.

Cabo Blanco, cabo Piquer, guardia Luis, guardia Cazorla, guardia Magallanes

Somatén

Realitzant funcions auxiliars a la Guàrdia Civil en les seues accions contra els maquis (guerrillers antifranquistes) es formà un sometent integrat per José María Navarro, Recaredo Navarro, Antonio Montins, Anselmo Allepuz, Juan Palanques, Juan Montolio, Abilio Monfort, Inocente Tarazona i Benjamín.

Altres ocupacions

Poeta

Pau de Lluís (Pau Montolio)

* * *

En fi. Com us deia abans, aquesta relació només pretén evitar l'oblit d'alguns noms i alguns oficis. Afegiu els que no he sabut recordar però encara recordeu vosaltres.